

Pārskats par skaidrās naudas apriti un pieejamību Latvijā

Latvijas Bankas Naudas apgrozības pārvalde

Dati par centrālās bankas emitēto skaidro naudu – banknotēm un monētām – ļauj labāk izprast vairākus nozīmīgus tautsaimniecības attīstības aspektus. Šajā pārskatā sniegta informācija par skaidrās naudas tīro emisiju*, kā arī skaidrās naudas pieejamību – bankomātu u. c. skaidrās naudas izmaksas vietu skaitu un izvietojumu.

Pārskats tiek publicēts divas reizes gadā – pusgada un gada skatījumā. Šajā pārskatā analizētas skaidrās naudas aprites un pieejamības tendences 2025. gadā (turpmāk arī – pārskata periods) salīdzinājumā ar iepriekšējiem periodiem.

Svarīgākais īsumā:

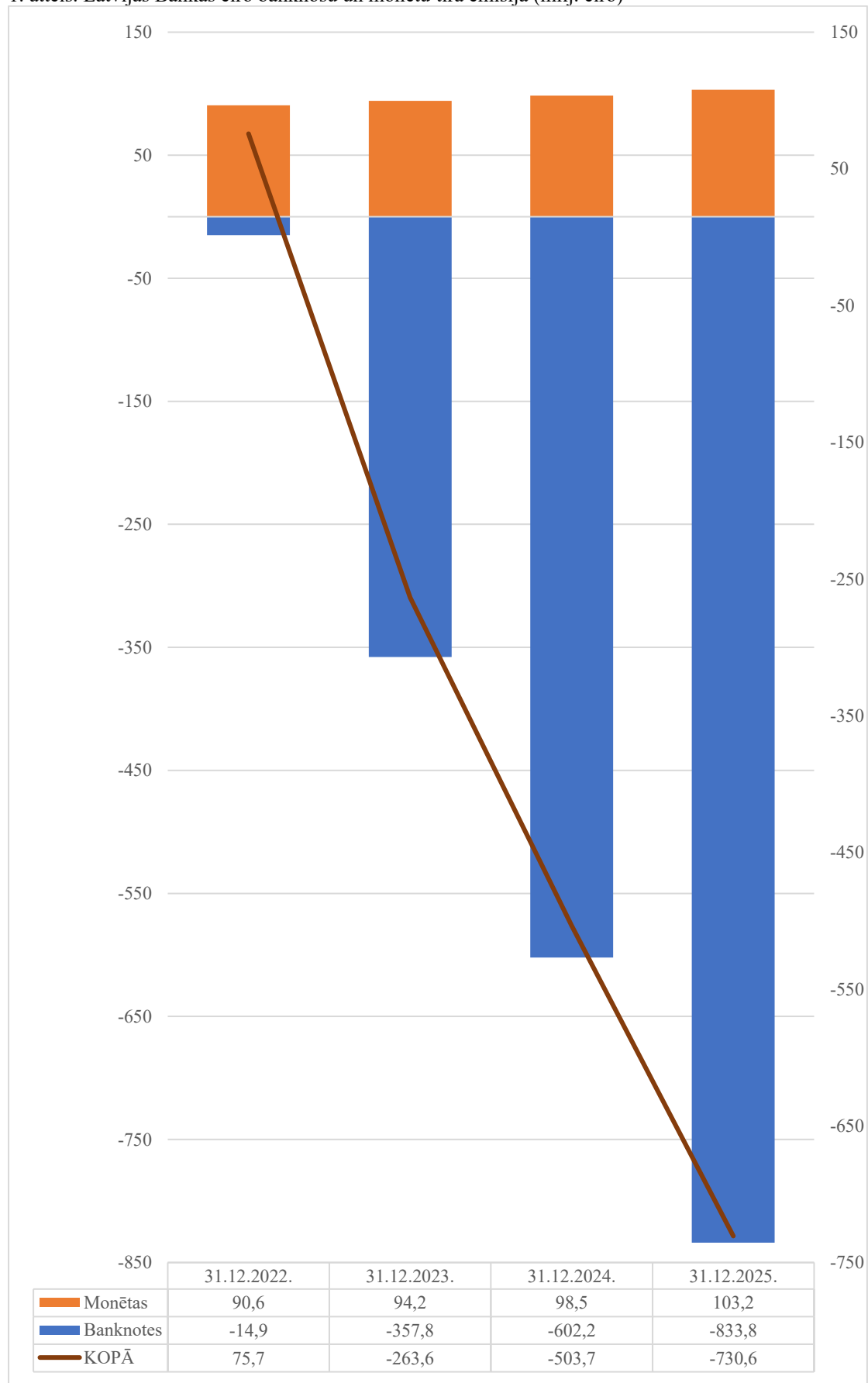
- Latvijas Bankas eiro banknošu un monētu tīrā emisija pārskata perioda beigās salīdzinājumā ar 2024. gada decembra beigām samazinājusies;
- centrālās bankas neto emitēto eiro banknošu skaits pārskata perioda beigās salīdzinājumā ar 2024. gada decembra beigām nedaudz palielinājies;
- skaidrās naudas nodrošināšanai pārskata perioda beigās Latvijas iedzīvotājiem bija pieejami 867 bankomāti;
- kredītiestāžu bankomātu tīkla kopējais pārklājums pārskata perioda beigās nodrošināja, ka 99 % Latvijas iedzīvotāju bankomāts ir pieejams ne tālāk kā 20 kilometru attālumā.

Skaidrās naudas emisija

Latvijas Bankas eiro banknošu tīrā emisija samazinājās no (–602.2 milj. eiro) 2024. gada beigās līdz (–833.8 milj. eiro) 2025. gada beigās. Savukārt Latvijas Bankas eiro monētu tīrā emisija palielinājās no 98.5 milj. eiro 2024. gada beigās līdz 103.2 milj. eiro 2025. gada beigās. Tādējādi pārskata perioda beigās Latvijas Bankas eiro banknošu un monētu tīrā emisija bija negatīva (–730.6 milj. eiro) (sk. 1. att.).

* Tīrā emisija ir visas izmaksātās banknotes vai monētas, atskaitot visas centrālajā bankā iemaksātās banknotes vai monētas noteiktā laika periodā (t. i., starpība starp centrālās bankas apgrozībā laistajām un saņemtajām naudas zīmēm). Rādītājs parasti tiek aprēķināts par situāciju konkrētā datumā vai par noteiktu laika periodu.

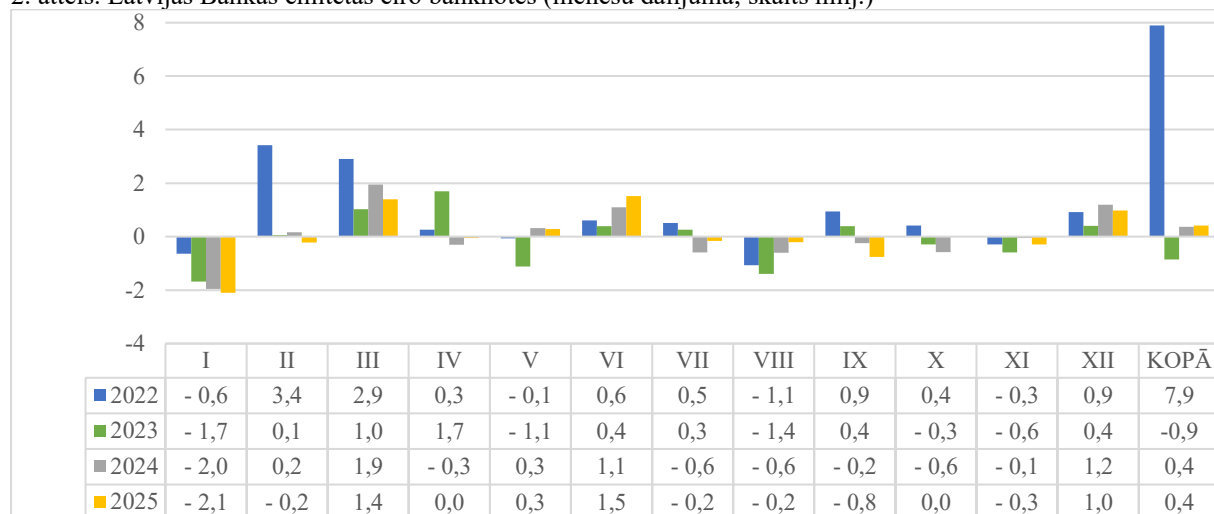
1. attēls. Latvijas Bankas eiro banknošu un monētu tīrā emisija (milj. eiro)

Banknošu emisija

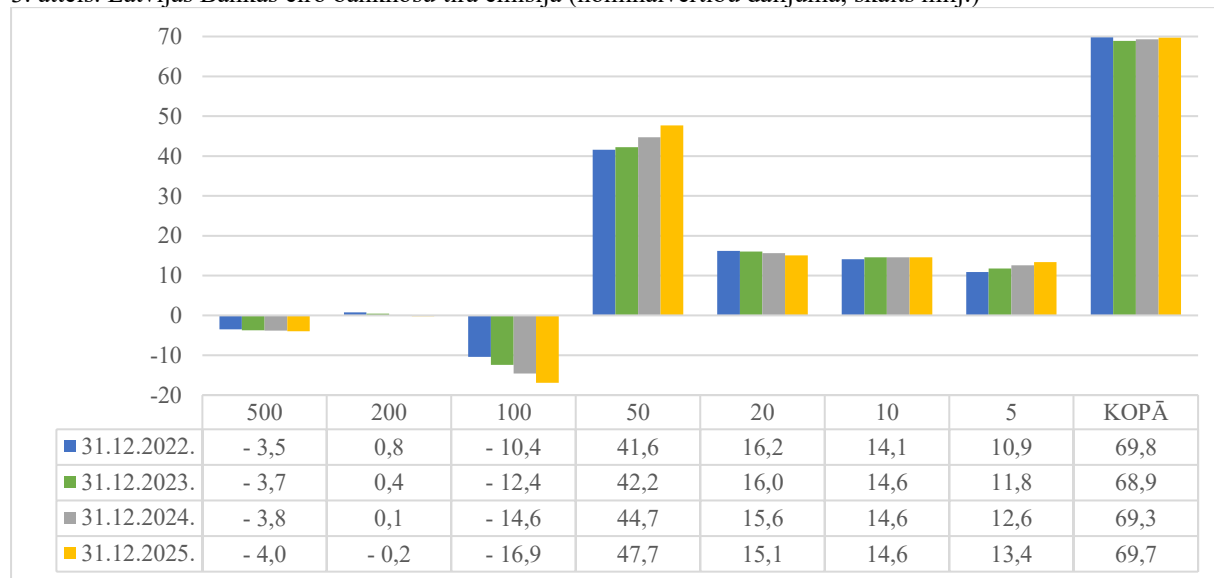
Pārskata periodā Latvijas Banka emitēja 0.4 milj. gab. eiro banknošu (sk. 2. att.).

2. attēls. Latvijas Bankas emitētās eiro banknotes (mēnešu dalījumā; skaits milj.)

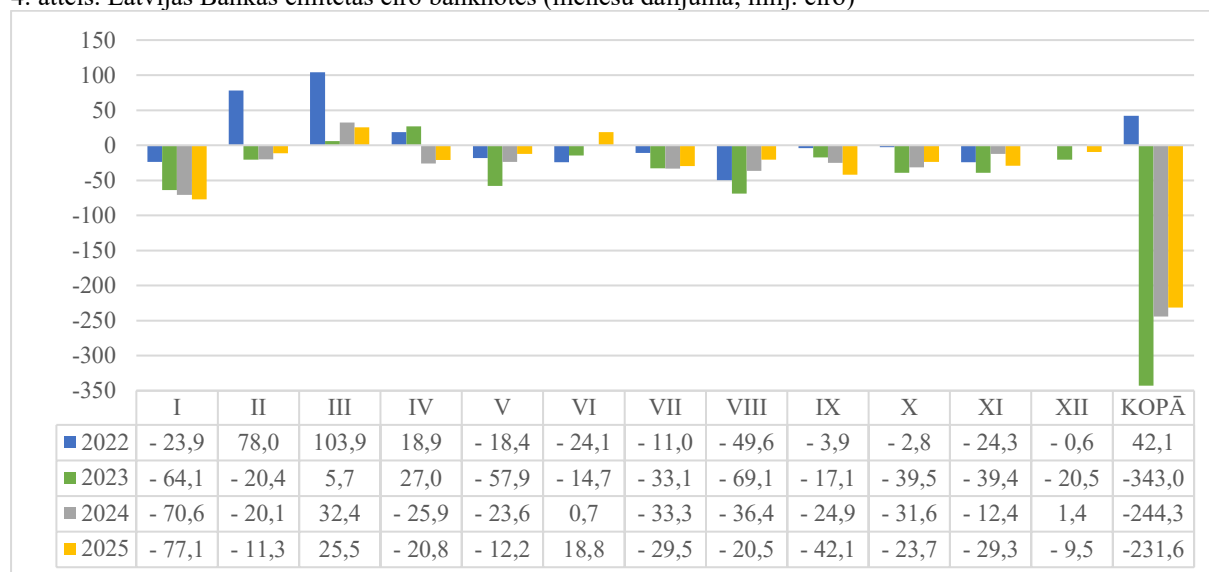
Latvijas Bankas eiro banknošu tīrā emisija skaita ziņā (sk. 3. att.) pārskata perioda beigās salīdzinājumā ar 2024. gada decembra beigām bija palielinājusies par 0.6 % (līdz 69.7 milj. banknošu). Visvairāk no Latvijas Bankas emitētajām eiro banknotēm apgrozībā 2025. gada beigās bija 50 eiro un 20 eiro banknotes (attiecīgi 47.7 milj. un 15.1 milj. banknošu).

3. attēls. Latvijas Bankas eiro banknošu tīrā emisija (nominālvērtību dalījumā; skaits milj.)

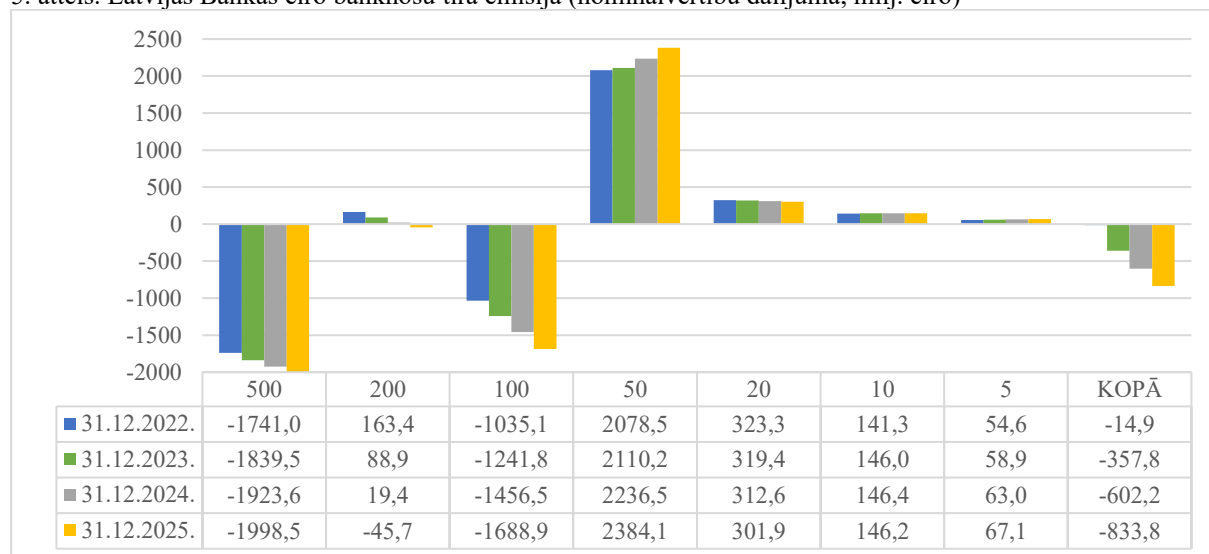
Eiro banknošu emisija pārskata periodā bija negatīva (sk. 4. att.). Pārskata periodā Latvijas Banka emitēja eiro banknotes (-231.6 milj. eiro) vērtībā. Tas nozīmē, ka 2025. gadā nominālvērtību summas ziņā banknotes turpināja vairāk atgriezties Latvijas Bankā, nekā tās tika izmaksātas.

4. attēls. Latvijas Bankas emitētās eiro banknotes (mēnešu dalījumā; milj. eiro)

Pārskata periodā samazinājās Latvijas Bankas eiro banknošu tīrā emisija (sk. 5. att.), ko ietekmēja 500 eiro, 200 eiro, 100 eiro, 20 eiro, kā arī 10 eiro banknošu negatīvā emisija pārskata periodā, tāpēc 2025. gada beigās Latvijas Bankas eiro banknošu tīrā emisija joprojām bija negatīva.

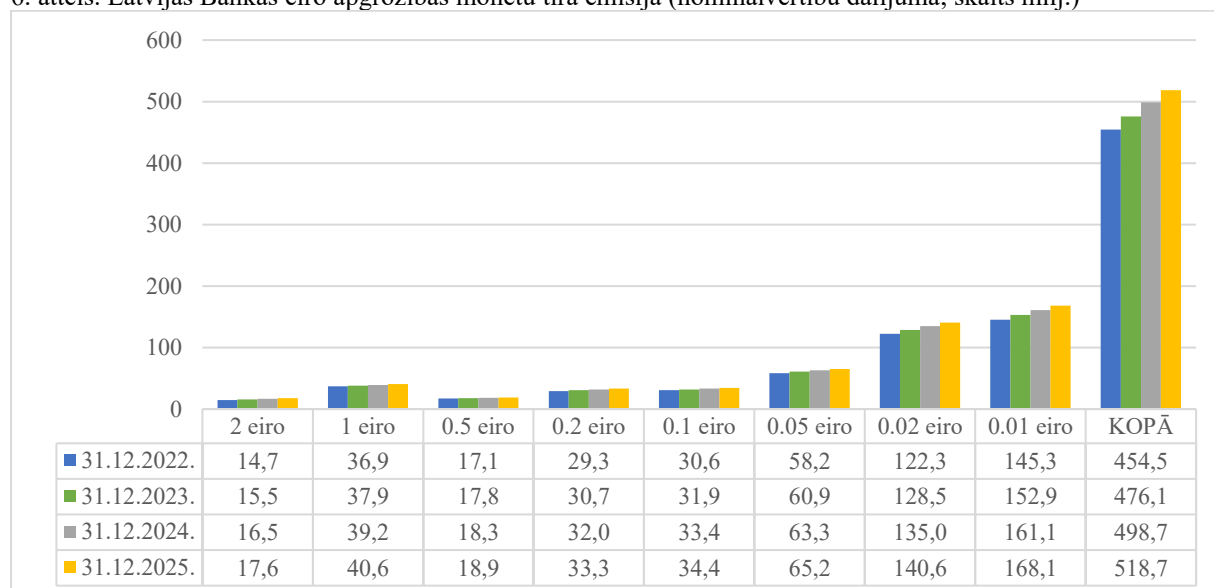
5. attēls. Latvijas Bankas eiro banknošu tīrā emisija (nominālvērtību dalījumā; milj. eiro)

Monētu emisija

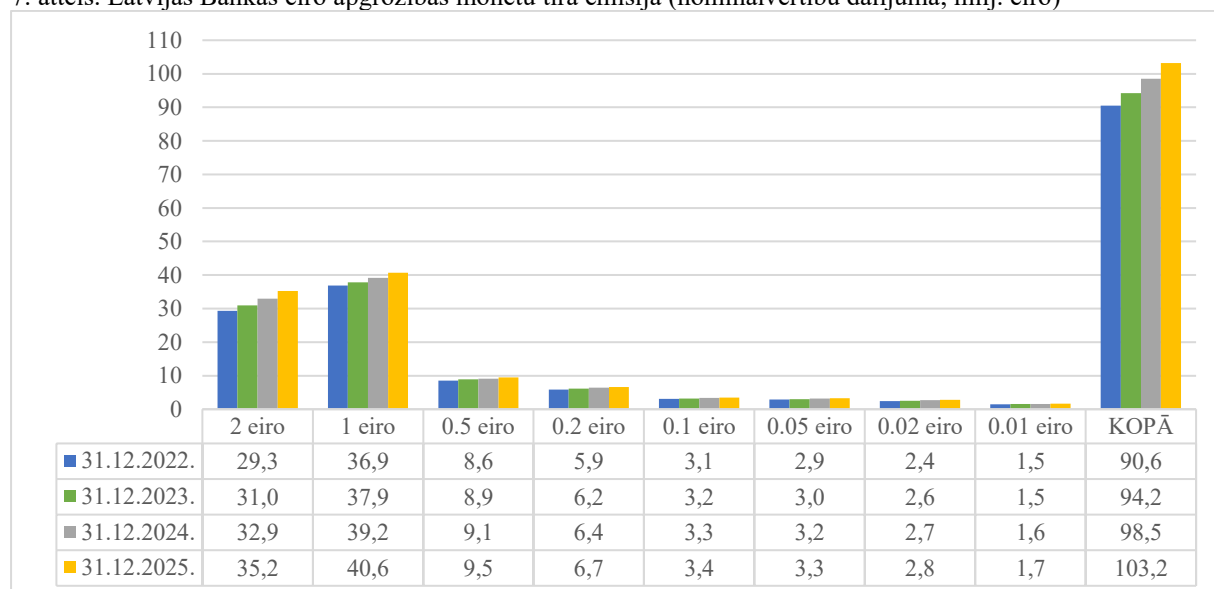
Eiro apgrozības monētu tīrā emisija pārskata perioda beigās salīdzinājumā ar 2024. gada beigām bija palielinājusies par 20.0 milj. monētu jeb 4.0 % (sk. 6. att.). Pieauga visu nominālvērtību monētu emisija.

6. attēls. Latvijas Bankas eiro apgrozības monētu tīrā emisija (nominālvērtību dalījumā; skaits milj.)

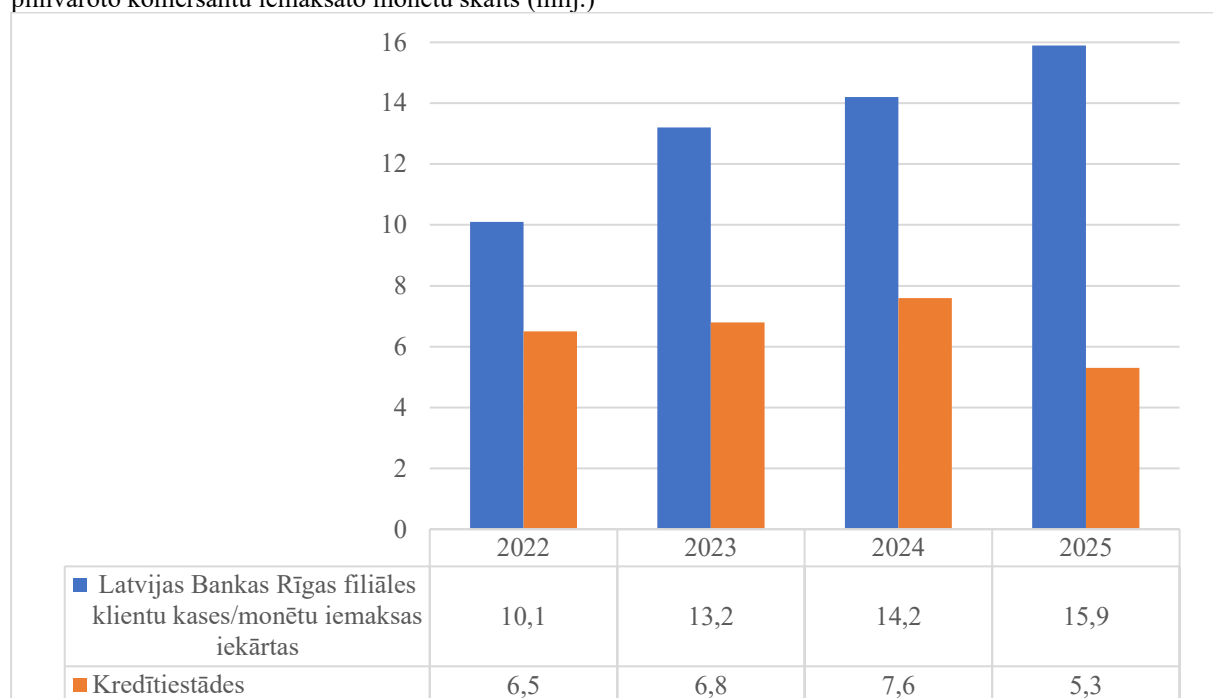
Pārskata periodā salīdzinājumā ar 2024. gada beigām par 4.7 milj. eiro palielinājās Latvijas Bankas eiro apgrozības monētu tīrā emisija (sk. 7. att.) – galvenokārt saistībā ar pozitīvo 1 eiro un 2 eiro monētu emisiju.

7. attēls. Latvijas Bankas eiro apgrozības monētu tīrā emisija (nominālvērtību dalījumā; milj. eiro)

Naudas zīmju apstrādes procesu automatizācijas un pilnveides ietvaros Latvijas Bankas Rīgas filiālē ir uzstādītas monētu iemaksas pašapkalpošanās iekārtas. Pārskata periodā, izmantojot uzstādītās monētu iemaksas iekārtas, tika iemaksāti 15.8 milj. monētu, bet 0.1 milj. monētu tika iemaksāts Rīgas filiāles klientu kasēs (sk. 8. att.).

8. attēls. Latvijas Bankas Rīgas filiāles klientu kasēs/monētu iemaksas iekārtās un kredītiestāžu un to pilnvaroto komersantu iemaksāto monētu skaits (milj.)

Skaidrās naudas pieejamība

Skaidrās naudas pieejamība Eiropas Savienībā ir būtiska lielākajai daļai dalībvalstu iedzīvotāju, jo nodrošina tiesības izvēlēties sev ērtāko maksāšanas līdzekli, turklāt skaidrā nauda nodrošina arī privātpersonu sociālo iekļaušanu.

Piekļuve skaidrajai naudai pamatā tiek nodrošināta ar kredītiestāžu bankomātu starpniecību, bet papildu risinājumi skaidrās naudas pieejamības nodrošināšanai ir arī kredītiestāžu filiāles, VAS "Latvijas Pasts" nodrošinātie skaidrās naudas izmaksas pakalpojumi, kā arī skaidrās naudas izmaksas pakalpojums pie tirgotāja jeb *cash-back*.

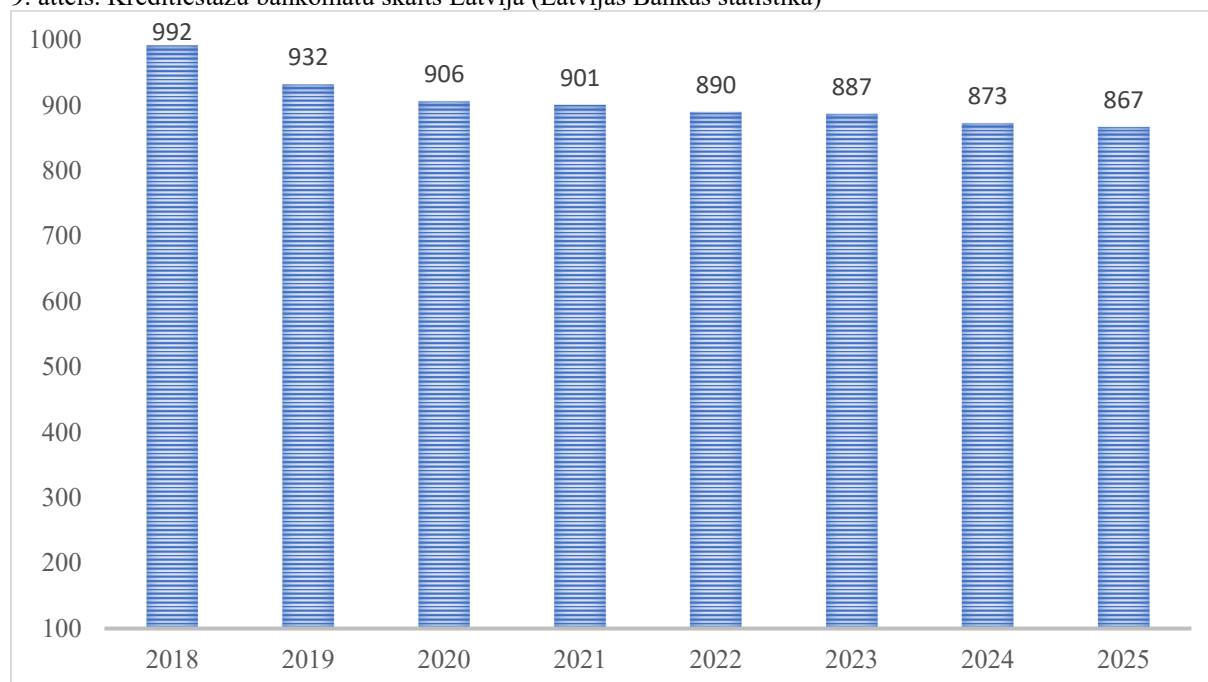
Lai nodrošinātu iedzīvotāju interešu aizsardzību, ir svarīgi, ka Latvijas teritorijā tiek uzturēts pietiekami plašs bankomātu tīkls, no kura iespējams izņemt noteiktu skaidrās naudas summu bez kredītiestāžu piemērotas komisijas maksas.

Latvijas Banka, reaģējot uz ilgstošu bankomātu skaita samazināšanos Latvijas teritorijā (sk. 9. att.), 2024. gadā sagatavoja un iniciēja grozījumus Kredītiestāžu likumā. 2024. gada 9. septembrī Saeimā tika pieņemti grozījumi Kredītiestāžu likumā, papildinot to ar 73.¹ pantu, kurā kredītiestādēm noteikts pienākums nodrošināt skaidrās naudas izmaksas pakalpojuma pieejamību Latvijas iedzīvotājiem, balstoties uz vairākiem kritērijiem.

Kopš 2025. gada 1. janvāra ir spēkā Latvijas Bankas 2024. gada 28. oktobra noteikumi Nr. 330 "Skaidrās naudas izmaksas pakalpojuma pārvaldības noteikumi", kas izdoti, pamatojoties uz Kredītiestāžu likuma 73.¹ panta piektajā daļā noteikto deleģējumu. Šajos noteikumos ir precizētas Kredītiestāžu likuma 73.¹ panta otrajā un trešajā daļā noteiktās prasības attiecībā uz attālumu, kādā iedzīvotājiem jābūt pieejamiem bankomātiem, to minimālo skaitu, darba laiku, mēneša limitu skaidrās naudas izmaksai bez komisijas maksas un izņemšanas reižu skaitu, proti, noteiktas šo prasību skaitliskās vērtības un piemērošanas nosacījumi.

Papildus Kredītiestāžu likuma 73.¹ panta sestā daļa paredz, ka Latvijas Bankai ir pienākums vismaz divas reizes gadā izvērtēt un pārskatīt prasības attiecībā uz bankomātu pieejamību – to izvietojuma attālumu, skaitu, darba laiku –, kā arī skaidrās naudas izmaksas pakalpojumu ierobežojumus, tostarp mēneša limitu un izņemšanas reižu skaitu. Prasības pārskatāmas, ņemot vērā izmaiņas pieprasījumā pēc skaidrās naudas izmaksas pakalpojumiem, tirgū pieejamos risinājumus, alternatīvas un Latvijas Bankas vērtējumu par infrastruktūras pietiekamību, lai nodrošinātu skaidrās naudas pieejamību arī situācijās, kad pieprasījums pēc tās strauji pieaug. Šāda pieeja ļauj Latvijas Bankai efektīvi kontrolēt un pielāgot prasības, lai nodrošinātu, ka kredītiestādes savlaicīgi un kvalitatīvi nodrošina iedzīvotājiem piekļuvi skaidrajai naudai.

9. attēls. Kredītiestāžu bankomātu skaits Latvijā (Latvijas Bankas statistika)

Kredītiestāžu bankomātu tīkla kopējais pārklājums nodrošina, ka 99 % Latvijas iedzīvotāju bankomāts ir pieejams ne vairāk kā 20 kilometru attālumā. Saskaņā ar Latvijas Bankas no pētījumu uzņēmuma "Latvijas Fakti" regulāri saņemtajiem datiem 79 % aptaujāto iedzīvotāju ir apmierināti ar iespēju izņemt skaidro naudu no sava konta. Lai gan skaidrās naudas nozīme ikdienas maksājumos samazinās, viens iedzīvotājs skaidrā naudā vidēji vienā nedēļā veic 26 % maksājumu, un tas norāda uz nepieciešamību nodrošināt iespēju dažādās situācijās izvēlēties ērtāko norēķinu veidu.

Latvijas Banka sadarbībā ar citiem finanšu sektora dalībniekiem turpinās veikt pasākumus skaidrās naudas pieejamības nodrošināšanai, ņemot vērā, ka skaidrās naudas pieejamība ir arī ekonomiskās drošības jautājums.